

מראי מקומות - פסחים

מד:

א. ליתן טעם כעיקר

כתב רבינו דוד בשם רש"י, שדין היתר מצטרף לאיסור הוא דוקא כשאין נותנין טעם זה בזה, אבל אם נותנין טעם זה בזה, זהו טעם כעיקר שאסור לכולי עלמא, ולוקים על כזית מן התערובת, שאף בזה אומרים היתר מצטרף לאיסור, אלא שצריך שיהא בו גם טעם האיסור.

ורבינו דוד חולק על זה, שהרי מקפה הוא דין היתר מצטרף לאיסור אף שנותנים טעם זה בזה. ולכך פירש, שהיתר מצטרף לאיסור הוא כשההיתר והאיסור מעורבים זה בזה, ונותנים טעם זה לזה, וממשות האיסור מעורב עם האיסור, שאז אומרים שההיתר נעשה איסור, ולוקין על כזית מן התערובת, אע"פ שלא אכל כזית מן האיסור. ודין טעם כעיקר הוא, כשממשות של האיסור בטל, אבל נשאר טעמו, ובזה אין ההיתר מצטרף להאיסור, ואינו לוקה עד שיטעום מן האיסור כשיעור כזית (אם אכלו בכדי אכילת פרס). וכתב שאין לומר שהיתר מצטרף לאיסור הוא גם כשאין נותן טעם, משום שאם כן נמצא שמשוהו חמץ שנתערב עם ההיתר יהא אסור מן התורה.

ב. ליתן טעם כעיקר

בחידושי הגר"ח על הרמב"ם (מעשה הקרבנות פרק י') כתב לחקור בדין טעם כעיקר, האם הביאור הוא שכיון שהטעם מורגש לא חל על האיסור דין ביטול, והרי זה כאילו הממשות עדיין בעולם, או שגוף האיסור אכן התבטל ברוב, אלא שדין טעם כעיקר הוא דין חדש, שאסור מחמת הטעם עצמו. וכתב להוכיח מסוגייתנו שהוא דין חדש, שאם נאמר שהוא רק גילוי מילתא שלא חל בזה דין ביטול, מדוע צריך ללמוד בקל וחומר וכו', הלא הוא רק גילוי מילתא שכשיש טעם אינו בטל, אלא מוכח שהוא דין חדש שהטעם עצמו אוסר ולכך צריך ללמוד מנזיר לכל התורה בק"ו, וגם אמרו שאין לומדים חולין מקדשים.

אולם מהמשנה בחלה (ג, ה) ששינוי העושה מן החטים ומן האורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא ידי חובתו בפסח, הוכיח שלא חל בזה דין ביטול, שאילו היה חל בזה דין ביטול, לא היה שייך לומר שיוצא ידי חובת מצה בטעם מצה בלבד, שהרי ודאי צריך שיהיה ממשות של מצה, ונמצאו הסוגיות סותרין אהדדי. וביאר שבאמת נאמר בזה דין חדש שהטעם עצמו אוסר, אלא שדין זה מועיל שגם גוף האיסור לא יתבטל, ולכך יוצא בזה ידי חובתו בפסח.

ג. וממאי דמפת ומיין דלמא מיין לחודיה

פירש רבינו דוד, שאם אכל כזית מפת השרוי ביין, הרי זה היתר מצטרף לאיסור, שעכשיו האיסור ניכר ממש בפת, ואם אכל כזית מהיין לבדו בתוך כדי אכילת פרס מן הפת, זהו טעם כעיקר. וראה במה שכתב לפרש קושיית הגמרא לדעת רש"י.

ד. מפת ומיין חייב

פירש רש"י, ופליגי רבנן עליה דלית להו היתר מצטרף לאיסור, ואילו פשט היין בכל הפת, לא הוו פליגי רבנן עליה, דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור. וכתב הקובץ שעורים (אות קע"ד) שמבואר שעל ידי טעם כעיקר נעשה ההיתר כולו איסור, ומצטרף להשלים השיעור. ומה שאין היתר מצטרף לאיסור, זהו דוקא בהיתר שאינו בלוע באיסור. ולפי זה, חצי שיעור איסור שנתן טעם בהיתר חייבין עליו, כיון שההיתר נעשה איסור.

וכתב ששיטת הר"ש (טב"ו פ"ב) היא שלא יתכן שחצי שיעור בתערובת יהיה חמור יותר מחצי שיעור בעין, וכיון שאין היתר מצטרף להאיסור, אין שייך לחייב על חצי שיעור של איסור שנתערב בשיעור של היתר. ועיין שם עוד בזה, ששיטת הר"ש שם מובנת על פי שיטת התוס' בסוגייתנו בביאור דין היתר מצטרף לאיסור.

ה. ורבי עקיבא טעם כעיקר מנא ליה

כתב בתוספות רבינו פרץ, שאין לומר שרבי עקיבא חולק על דין טעם כעיקר, משום שאחר שהעמיד את 'משרת' להיתר מצטרף לאיסור, ודאי יש לו פסוק אחר המלמד את דין טעם כעיקר, שאם לא כן, לא היה מעמיד את 'משרת' להיתר מצטרף לאיסור, אלא לטעם כעיקר, משום שטעם כעיקר חמור יותר, שהרי יש בו כרת כמו גבי חמץ וחלב, אבל לגבי היתר מצטרף לאיסור, אין אלא לאו בלבד, כפי שאמרו לעיל לגבי חמץ שעירובו בלאו.

ו. ורבנן קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא

האור חדש (ד"ה ואמרת) הביא את דברי שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תצ"ז) שהקשה כיצד אפשר ללמוד מגיעולי מדין שנותן טעם לפגם אסור, שמא לעולם נותן טעם לפגם מותר, וציותה התורה להגעיל את כלי מדין, מחשש שמא בישלו בו דבר חריף, שדבר חריף אוסר אפילו לאחר כ"ד שעות. ותירץ הרשב"א שמפני זה לא היתה התורה מחייבת להגעיל, שהרי יש ספק ספיקא, ספק נשתמש בו העכו"ם דבר איסור או לא, וגם אם תמצי לומר נשתמש בדבר אסור, שמא לא בישלו בו דבר חריף אלא דבר שטעמו נפגם.